

Oslo kommune
Rusmiddeletaten
Kompetansesenteret

Innvandrerungdom - russetid og rusmidler

En undersøkelse om innvandrerungdoms
deltakelse og bruk av alkohol i russetiden

Jon-Håkon Schultz

Utgitt av Rusmiddeletatens kompetansesenter i samarbeid med
Institutt for Spesialpedagogikk, Universitetet i Oslo

Innvandrerungdom – russetid og rusmidler

**En undersøkelse om innvandrerungdoms deltakelse
og bruk av alkohol i russetiden**

Jon-Håkon Schultz

Utgitt av Rusmiddeletatens kompetansesenter, Oslo kommune
i samarbeid med Institutt for Spesialpedagogikk, Universitetet i
Oslo, 2004

Innholdsfortegnelse

Russetid – alkohol og inkludering	
Ved Arne Schanche Andresen	5
1 Bakgrunn	
Ungdoms bruk av rusmidler	6
Russetid og rusmidler	7
Undersøkelsens hovedspørsmål	9
2 Metode	
Valg av metode	10
Valg av informanter	10
3 Forventninger og planlegging	
Tidligere ruserfaringer	13
Jentene	14
Guttene	15
4 Deltakelse i russetiden	
Guttenes russetid	21
”Jeg var full nesten i ett strekk”	25
Jentenes russetid	28
”Jeg har jo ikke opplevd noe spesielt, liksom”	30
5 Handlingsplan mot rus	
Oppsummerende betraktninger	35
Konkrete tiltak for innvandrerungdom	37
Skreddersydd rusforebygging	39
Rusforebyggende gruppesamtaler	40
Alkohol, narkotika og seksualundervisning	43
Vedlegg	
Informasjon til informantene	

Litteraturliste

Russetid – alkohol og inkludering

Dette er vår andre rapport som omhandler temaet innvandrerungdom og rusmidler. Også denne rapporten er skrevet for lærere i ungdomsskolen og i videregående skole med fokus på hvordan rusforebygging kan og bør tilrettelegges for ungdom med innvandrerbakgrunn. Intervjuene som ligger til grunn for disse to rapportene viser nettopp at det er nødvendig å gjøre pedagogiske tilpasninger i den rusforebyggende opplæringen. For at innvandrerungdom skal kunne nyttiggjøre seg opplæringen og få utbytte av rusforebyggingen på lik linje med etnisk norsk ungdom, er det nødvendig å gjøre tilpasninger. I begge rapportene argumenteres det for å skreddersy den rusforebyggende opplæringen. Det gis konkrete forslag til hvordan denne formen for tilpasset opplæring kan legges opp, men fremfor alt gir de to rapportene bakgrunnskunnskap slik at vi bedre kan forstå hvordan innvandrerungdom opplever etnisk norsk ungdoms ruskultur.

Gjennom ungdommenes egne ord og beskrivelser får vi innblikk i deres opplevelser, holdninger til og tanker om rusmidler. I denne rapporten følger vi fire jenter og fire gutter gjennom russetiden. Selv om de alle er født i Norge og opplever seg som norske, ser vi at deltakelse i russetiden med gruppepress og forventninger om fest og alkohol, byr på problemer. Særlig jentene opplever dette som ubehagelig og vanskelig. Jentene er også klare i sine uttalelser når de etterlyser veiledning. De ønsker rett og slett råd fra lærere slik at de på forhånd kan bli bedre forberedt på hva russetiden innebærer. Som pedagoger er dette noe vi må ta på alvor. Rapporten viser også at innvandrerungdom, med sitt restriktive forhold til alkohol, kanskje kan bidra til å være en motvekt til den øvrige alkoholfokuserte russetiden. For at innvandrerungdom skal kunne inkluderes i russetiden, bør det gjøres tilpasninger slik at det blir lettere å delta.

Denne rapporten er blitt til gjennom samarbeid mellom Rusmildeletatens Kompetansesenter og Institutt for Spesialpedagogikk ved Universitetet i Oslo. Vi håper disse to rapportene vil gi deg og dine kollegaer inspirasjon til å gjennomføre forsøk samt å utvikle forsøk med skreddersydd rusforebygging.

Lykke til!

Arne Schanche Andresen

Rusmildeletatens Kompetansesenter

Bakgrunn

Ungdoms bruk av rusmidler

I punktene nedenfor oppsummeres det som kan sies å være sentrale trekk ved bruk av rusmidler i norsk ungdomskultur.

- **Alkohol:** Over 80 % av ungdom mellom 15 og 20 år har forsøkt alkohol. Gjennomsnittsforsbruket pr. år har økt kraftig de siste årene og ligger på i overkant av 4 liter ren sprit (5,28 l for gutter og 3,69 l for jenter). Alder for debut har vært stabil i flere år og er på 14,5 år for øl og 15 år for vin og brennevin.
- **Cannabis:** På landsbasis oppgir 14 % at de har røyket hasj, men bare 7 % har røyket i løpet av de siste 6 månedene. For Oslo er tallene vesentlig høyere. Der har 28 % prøvd og 16 % har røyket de siste 6 månedene. Dette innebærer at cannabis har en befestet plass i ungdomsmiljøet, og da særlig i Oslo.
- **Andre narkotiske midler:** Når det gjelder andre stoffer enn cannabis, er det i hovedsak under 5 % i aldersgruppen 15–20 år som oppgir at de noen gang har forsøkt de forskjellige stoffene (SIRUS, 2003).

På bakgrunn av et betydelig tallmateriale er det grunnlag for å hevde at norsk ungdom i alderen 15–20 år utfører en, statistisk sett, nærmest forventet eksperimentering med alkohol, tobakk og cannabis. Når det gjelder bruk av andre narkotiske midler, er det en relativt liten gruppe som prøver disse stoffene, og det er en mindre andel av disse ungdommene som fortsetter med et høyt forbruk av narkotiske stoffer.

Innvandrerungdoms bruk av rusmidler

Norske ungdommers rusvaner står imidlertid i sterk kontrast til innvandrerungdoms bruk av rusmidler. Innvandrerungdom har et betydelig mindre rusbruk i forhold til den eksperimenteringen norsk ungdom utfører, men ser ut til å ha de samme prosentandelene når det gjelder bruk av ”tyngre” narkotiske stoffer.

Norske forskningsresultater peker i retning av et skarpere skille mellom en stor gruppe innvandrerungdom som ikke bruker rusmidler og en liten gruppe som har et forbruk av ”tyngre” narkotiske stoffer. Mellom disse ytterpunktene er det en betydelig mindre gruppe av eksperimentbrukere enn hos ungdom med

foreldre født i Norge. Blant innvandrerungdom ser det ut til å være en tydeligere polarisering mellom de som bruker lite og de som bruker mye.

De norske funnene og antakelsene om en slik polarisering underbygges av svensk forskning. I en omfattende kartlegging av narkotikaforbruket i hundre svenske kommuner ble det stilt spørsmål om innvandrerbakgrunn (Gomer, 1994). På samme måte som i Norge viser den svenske undersøkelsen at innvandrere bosatt i Sverige samlet sett har et lavere stoffbruk enn den øvrige befolkningen. Innvandrere over 25 år er i Sverige underrepresentert ved bruk av narkotika. Derimot er andregenerasjons innvandrere under 25 år overrepresentert ved rusbruk generelt og ved et tungt narkotikaforbruk. Tungt narkotikabruk defineres som all form for injisering samt daglig eller nesten daglig bruk av narkotika, uavhengig av brukerform. I den svenske undersøkelsen konkluderes det med at andregenerasjons innvandrerungdom har et rusbruk av alvorligere karakter enn svensk ungdom for øvrig, og at rekruttering til et tungt narkotikabruk ligger på et forholdsvis høyere nivå blant innvandrerungdom (Gomer, 1994).

Russetid og rusmidler

Forbundet mot rusgift (Fmr) gjennomførte i 2003 en større spørreundersøkelse der de ved hjelp av spørreskjema stilte en rekke spørsmål om russetiden til over 4000 avgangselever i videregående skole (Fmr, 2003). Undersøkelsen gir en god oversikt over hva ungdom som står fremfor russetiden tenker om russetiden, og hva de forventer at den skal inneholde. Nedenfor gis en skjematisk fremstilling av noen av undersøkelsens funn.

Avvik fra normer og regler: Over 50 % av informantene mener det er greit at russer oppfører seg mer avvikende fra gjengse normer og regler enn annen ungdom. 25 % synes imidlertid ikke det er greit og 18 % er usikre på hva de mener. Gjennomgående er guttene mer positive til et slikt avvik enn hva jentene er.

Informasjon om russetiden: På spørsmål om de opplever at de får god nok informasjon, deler informantene seg grovt sett på midten. En halvdel mener de får god nok informasjon, mens den andre halvdelen ikke synes informasjonen er god nok. I underkant av 60 % mener informasjonen er god nok når det gjelder alkohol. 50 % mener de får god nok informasjon om sex. Når det gjelder trafiksikkerhet og narkotika mener om lag 50 % at de får god nok informasjon.

Positivt og negativt om alkohol: Rundt 95 % av ungdommene mener at alkohol kan være direkte årsak til slagsmål og ulykker. Om lag like mange mener også at alkohol kan være en direkte årsak til at de opplever mye moro i russetiden. I

underkant av 80 % mener også at alkohol er direkte knyttet til spennende opplevelser og det å få nye venner – samtidig som de mener alkohol også kan føre til problemer hjemme og på skolen samt uvennskap og krangel.

Deltakelse på alkoholfrie arrangementer: Tett oppunder 50 % av elevene takker ja til et alkoholfritt arrangement. 19 % ønsker ikke å delta i noe som er rusfritt, mens hele 33 % er usikre.

Hele russetiden alkoholfri? Bare 8 % av ungdommene kunne tenke seg en alkoholfri russetid. Om lag 50 % oppgir at de synes det ville være vanskelig å skulle være uten alkohol gjennom hele russetiden, og guttene synes dette ville være vanskeligere enn jentene.

Aksepterer foreldrene dine at du drikker deg full? Det ble spurt om henholdsvis mor og/ eller far vil akseptere at sønn/datter drikker seg full. Det viste seg å ikke være betydelige forskjeller mellom mor og far. Nærmere 70 % av ungdommene, både jenter og gutter, mener at både deres mor og far vil akseptere at de drikker seg fulle i løpet av russetiden.

Holdninger til alkohol. Over 80 % mener at "Alkohol hører til i russetiden". 70 % mener de blir "modigere i festsituasjoner". 58 % av guttene og 27 % av jentene synes det er "lettere å finne en sexpartner når man er beruset". Av guttene er det 14 %, og av jentene 8 %, som sier de drikker for ikke å skille seg ut fra de andre.

Det viktigste i russetiden: Informantene ble spurt om hva de selv mente var viktig og hva de trodde var viktig for klassekameratene sine. De viktigste områdene både for en selv og for klassekameratene var: *å få mange venner, å dra på russetur, få en god eksamen, få mange knuter i lua og være med på russebil.* Det spørsmålet der det var størst forskjell mellom ens egne meninger og hva en trodde var de andres ønsker, var ønsket om å bli full på fest. Hele 72 % rapporterte at de tror det er viktig for klassekameratene å bli fulle. Selv sier 41 % at det er viktig for dem selv å bli full på fest.

Lengden på russefeiringen: I dag nærmere tre uker, fra den siste helgen i april til og med 17. mai. Nesten 50 % av ungdommene mener russetiden bør være lengre enn to uker, drøye 30 % synes det holder med to uker og 8 % synes en uke kan være nok.

At om lag 50 % av elevene sier at de *ikke* får god nok informasjon om alkohol, sex, narkotika og trafikksikkerhet er oppsiktsvekkende. Når dette er deres egen

vurdering, vil en kunne anta at elevene vil være svært så motiverte for å få nettopp en slik opplæring. I undersøkelsen viser imidlertid ungdommene at de er godt informert om at alkohol både skaper problemer og gleder. Svarene viser også at det ligger klare formeninger om at alkohol ”hører med” i russefeiringen, og ungdommene forventer å møte stor aksept og forståelse fra foreldrene om at de kan drikke seg fulle i russetiden.

Når både elevene og foresatte ser ut til å ha både en aksept for og forventninger til at alkohol er en bestanddel av russetiden – hvordan opplever da innvandrerungdom å skulle delta i en slik russefeiring? Hva tenker innvandrerungdom med muslimsk bakgrunn, og hvordan deltar de?

Undersøkelsens forskningsspørsmål

Den overordnede målsettingen i denne studien er å skape en forståelse for hvordan innvandrerungdom opplever og forholder seg til russetiden. På hvilken måte deltar de i russefeiringen, og hvilke forventninger har de til hva som skal skje? Spesielt interessant er det å frembringe kunnskap om hvordan deres deltakelse i ulik grad påvirkes og preges av drikkekulturen som ofte er fremtredende i den norske russemarkeringen. Studien tar utgangspunkt i følgende spørsmål:

- På hvilken måte deltar innvandrerungdom i norsk russefeiring, og hvordan påvirkes de av etnisk norsk ungdoms drikkekultur?
- I hvilken grad vil innvandrerungdom adoptere norsk ungdoms rusmønster? Følger de i tilfelle samme normer og grenser som annen norsk ungdom?

Et underliggende fokus vil hele tiden være rettet mot mulige pedagogiske konsekvenser for rusforebyggende opplæring i videregående skole. Er det eksempelvis slik at vi bør vurdere særlige pedagogiske tiltak overfor innvandrerungdom som står foran russetiden?

Kapittel 2

Metode

Valg av metode

For best mulig å kunne belyse forskningsprosjektets problemstillinger, er det nødvendig å få frem informantenes eget perspektiv, deres egne beskrivelser av rusmiddelbruk. Dette innebærer å frembringe informasjon og kunnskap om ungdommenes opplevelser, tanker og holdninger til bruk av rusmidler. For å innhente denne type data ble det valgt et kvalitativt design med fokusintervjuer og individuelle intervjuer. I tillegg skrev informantene dagboknotater og svarte på et skriftlig spørreskjema.

Fokusintervju og individuelle intervjuer

Det som gjør et fokusintervju forskjellig fra et gruppeintervju, er blant annet intervjuerens rolle. I et tradisjonelt strukturert gruppeintervju vil intervjueren ofte ha en høy grad av interaksjon med gruppedeltakerne ved at det stilles en rekke direkte spørsmål som besvares av gruppedeltakerne. Et av de fremste kjennetegnene for fokusintervjuer er at det er høy grad av interaksjon intervjupersonene imellom og at intervjueren dermed holder seg mer i bakgrunnen. Et annet sentralt trekk ved fokusgrupper er at temaet for samtalene er tydelig fokusert om et emne og dermed er styrt av intervjueren. David Morgan (1997) definerer fokusgrupper som en forskningsmetode der data produseres gjennom gruppeinteraksjon over et emne som forskeren har bestemt.

Fordelen med denne intervjuformen er at gruppedeltakerne kan supplere og korrigere hverandre i diskusjonen, slik at informantenes tanker, holdninger og forventninger til russetiden kommer frem. For ytterligere å få frem variasjoner i informantenes holdninger og egne normbrudd, ble informasjonsinnhenting supplert med individuelle intervjuer. I en slik intervjusituasjon var det lettere å få frem historier om eget rusbruk.

Alle intervjuene ble tatt opp på lydbånd og senere transkribert.

Valg av informanter

Utvalgskriterier

Utvalget består av fire jenter og fire gutter som går i tredjeklasse på videregående skole. Innvandrerungdommene er valgt ut etter følgende kriterier:

- andregenerasjons innvandrerungdom

- oppvokst med en muslimsk bakgrunn
- planlegger å delta i russefeiringen

Informantene er født i Norge og har vokst opp i en muslimsk kontekst. En muslimsk kontekst innebærer at eleven eller minst en av elevens foresatte er muslim, noe som medfører at eleven har vokst opp i et religiøst/kulturelt betinget avholdsmiljø. At informantene er født i Norge betyr at de har vokst opp i et miljø som både er påvirket av kulturen fra foreldrenes hjemland og den norske kulturen.

Det viste seg å være relativt mange elever med innvandrerbakgrunn som ikke hadde intensjoner om å delta i russefeiringen. For å få tak i de som hadde planer om å delta, ble ett av utvalgskriteriene at de på forhånd skulle ha bestilt en eller flere russeartikler, eksempelvis en russedress.

Rekruttering

På bakgrunn av tidligere samarbeid var det opprettet kontakt med to videregående skoler i Oslo. Fire jenter ble rekruttert fra en skole og fire gutter fra en annen skole. Det var miljølærer ved begge skolene som tok direkte kontakt med elever og spurte om de ville delta i undersøkelsen. Kontakt ble opprettet på bakgrunn av klasselister med oversikt over elevenes innkjøp av russeartikler. Ut fra disse listene ble det trukket ut de kandidatene som oppfylte utvalgskriteriene. Alle elevene fikk en skriftlig informasjon om undersøkelsen, se vedlegg.

Hver elev fikk fire kinobilletter samt en diktafon som ”betaling” for å delta. Begge miljølærerne opplevde imidlertid at det ikke var enkelt å rekruttere informantene. Det var flere elever som ble spurt, men som valgte å ikke delta og ga uttrykk for at de ikke ønsket å bli intervjuet om russetid og bruk av rusmidler. Miljølærerne opplevde rekrutteringsjobben som krevende, og de forteller begge at de måtte benytte seg av tidligere opparbeidet tillit blant elevene for å komme i posisjon slik at de, på en troverdig måte, kunne forklare om forskerens taushetsplikt og diskresjon.

Alle informantene går siste året på videregående skole og er 18 og 19 år gamle, med unntak av en informant som er 21 år. De er alle født i Norge, men har foreldre som er født i henholdsvis Pakistan, Tyrkia, Marokko og Somalia.

Gjennomføring

Det første møtet med informantene var tredelt, og det ble gjennomført ett møte for jentene og ett for guttene. Første del var et informasjonsmøte der prosjektet ble presentert, og spesielt ble innholdet av taushetsplikt og frivillig deltakelse gjennomgått i detalj. Den andre delen av møtet var et fokusintervju der temaet var forventninger til russefeiringen. Møtet ble avsluttet med utfylling av et spørreskjema med blant annet spørsmål om tidligere ruserfaring.

Alle informantene fikk utdelt en diktafon slik at de kunne lese inn en lyddagbok der de kunne fortelle om opplevelser i russetiden. Informantene kunne selv velge om de ville skrive en dagbok, lage lyddagbok, eller en kombinasjon av disse. Innspilling eller skrijving i dagboken skulle knyttes til spesielle hendelser som 1. mai, 17. mai, russefest osv. Dette ble diskutert og informantene fikk en liste med forslag til spørsmål knyttet til disse hendelsene.

Informantene hadde alle mobiltelefoner, og vi gjorde avtale om at vi kunne kommunisere via tekstmeldinger under russetiden. Da russetiden var over, ble det gjennomført først individuelle intervjuer med hver enkelt informant, deretter et fokusintervju med rene jente- og guttegrupper.

Kapittel 3

Forventninger og planlegging

Tidligere ruserfaringer

Tabellen nedenfor gir en oversikt over informantenes ruserfaringer. De har selv angitt skriftlig i spørreskjemaet hvorvidt de bruker/har brukt de ulike rusmidlene ut fra kategoriene: aldri, noen ganger og ofte. Svarene viser at før russetiden hadde to av jentene og tre av guttene erfaring med alkohol, men bare en hadde drukket seg full. En av guttene hadde røyket hasj noen ganger, men ingen av informantene hadde forsøkt andre rusmidler. Informantene må dermed sies å ha en begrenset ruserfaring. De har færre erfaringer med alkohol enn gjennomsnittet av jevnaldrende etnisk norsk ungdom. Med unntak av én av guttene, har informantene ikke utført noen eksperimentering med øvrige illegale rusmidler.

Tabell 2.1: Informantenes bruk av rusmidler før russetiden

Rusmidler	Jenter			Gutter			Total		
	Aldri	N-g	Ofte	Aldri	N-g	Ofte	Aldri	N-g	Ofte
Sigaretter	1	1	2	3	-	1	4	1	3
Druknet alkohol	2	2	-	-	3	1	2	5	1
Druknet seg full	4	-	-	1	2	1	5	2	1
Forsøkt å røyke hasj	4	-	-	3	1	-	7	1	-
Andre rusmidler	4	-	-	4	-	-	8	-	-

N=8

Ingen av jentene deltar på russebil, mens to av guttene planlegger å være med på russebil og har satt av om lag 3000 kr. hver til russebil. Alle informantene har gått til innkjøp av diverse russeartikler som russestress, genser, t-skjorter, russestokk, russekort, russelegitimasjon, russefløyte og lignende.

På spørsmål om informantene har venner som ikke skal delta i russefeiringen, svarer de fleste ja. Guttene oppgir at flere venner ikke skal være med fordi det blir for dyrt og at de ikke har nok penger. Når jentene forklarer hvorfor flere av venninnene ikke deltar, så er begrunnelsen at de synes det er tull

og at de ikke liker at det drikkes så mye alkohol. Jentene refererer gjennomgående at de har få venninner som deltar.

”Russetida er den beste tiden i videregående skole og må nytes”

I spørreskjemaet som ble fylt ut før russetiden startet, fikk informantene spørsmål om hva de har hørt om russetiden, om de har hørt noe om bruk av rusmidler og hvem som i tilfelle har fortalt dem dette. De fikk også spørsmål om hvordan de tror russetiden vil bli og hva de gleder seg mest til. Nedenfor gis det et utdrag fra alle de åtte svarene.

Jentene

Jeg har hørt at det er mange som drikker alkohol under russefeiringen, de drikker også inne i russebilen. Jeg har også hørt fra venner at noen bruker rusmidler som for eksempel hasj. Jeg tror det kommer til å bli veldig gøy i russetiden, det er mange av vennene mine som har fortalt meg at det blir gøy. Det jeg gleder meg mest til er 17. mai for da blir det mye feiring.

Ja, jeg har hørt om russetiden før – både hørt fra andre og sett selv. Jeg har alltid ønsket å kunne gå med russedress og feste. Når en ser russ så tenker man ofte på rusmidler, og at det blir jo brukt mye blant russen. Jeg har hørt om bruk av rusmidler fra venner som har vært russ og sett at andre bruker det i russetida. Jeg tror at russetida blir bra, selv om jeg ikke skal være med på de fleste festene. Jeg gleder meg mest til 17. mai.

Jeg gleder meg og tenker at det blir moro, man har det kult med venner og lager kaos. Jeg har ikke hørt noe om rusmidler. Jeg er sikker på at det kommer til å gå bra. Det er ikke noe spesielt jeg gleder meg til, tror at alt blir moro.

Fra noen venner har jeg hørt at det er kult å drikke seg full og prøve noen rusmidler. Men jeg har også hørt at det kan være farlig fordi dagen etter er man ikke klar over hva man har gjort. Da kan det jo lett bli ting du angrer på. Russetida kommer til å bli moro. Venter spent på hva som kommer til å skje videre ... Det blir gøy med utfordringer og veddemål ... gleder meg spesielt til 17. mai.

Guttene

Man får jo vite ting fra media og fra venner som har vært russ før. Jeg vet at det er mye alkohol i bildet og det er vanlig å drikke i russetida. Har hørt at det er mye festing og moro. Jeg gleder meg mest til å bli ferdig. Ha en god tid med venner og få gode minner. Jeg vil ha bra minner fra russetida som jeg seinere kan huske tilbake på.

Jeg har hørt og vet at det er full fest hele veien. Mange damer. Har ikke hørt at noen snakker spesielt om rusmidler. Det kommer til å bli så kult!! Festene, drikkinga og damene. Kult!

Vel, for å være ærlig har jeg ikke hørt så mye. Har hørt at det blir kult og at det blir mye festing, damer og alkohol. Utover det så har jeg ikke hørt noe særlig. Vet ikke helt hvor mye jeg skal være med liksom. Jeg får se. Har bare hørt ting og tang av venner, det er det. Jeg tror det kommer til å bli kult og at det blir mye festing!! Det er egentlig ikke noe spesielt jeg gleder meg til. Jeg tar russetiden som den kommer!! Har ikke noen spesielle forventninger.

Det er masse damer, full fart og fest hele tiden. Russetida er den beste tiden i videregående skole og må nytes. Fest hele kvelden. Folk tar av helt. Jeg må passe på meg selv. Har hørt diverse fra broren min og andre kompisar som har vært russ tidligere. Fetteren min har også fortalt meg en del fra når han var russ. Fest, damer og alkohol, dynking av folk, vannkrig, lage kake av andre folk. Vi skal være barnslige for siste gang. Gleder meg mest til alle festene og særlig festen i Stavanger. Høydepunktet er 17. mai.

Det går klart frem i svarene at guttene er relativt klare for å drikke alkohol og treffe jenter og at jentene i større grad reserverer seg for festing og alkohol. Både jentene og guttene har imidlertid store forventninger om at dette skal bli gøy. De gleder seg. Under de innledende intervjuene sitter også smilene løst, og de beskriver den forestående russetiden med yr og ungdommelig glede. For flere av informantene har det like vel vært mange vurderinger om hvorvidt de skal delta eller ikke og på hvilken måte de skal delta.

Er det noe du ikke skal være med på?

Ingen av guttene har lagt inn noen reserverasjoner på hva de skal delta på, og gir heller uttrykk for at de skal delta på alt. Guttene tror at vennene deres kommer til å drikke alkohol ofte og de tror samtidig at de selv kommer til å drikke. Når de anslår hvor mye de kommer til å drikke, varierer dette fra 1–3 ganger til mer enn 5 ganger. Bare en av guttene tror han kommer til å drikke så mye at han blir full. Denne informanten er også usikker på om han kommer til å forsøke andre rusmidler i russetiden. De øvrige guttene har på forhånd bestemt seg for ikke å prøve andre rusmidler enn alkohol.

Jentene har langt flere reserverasjoner på hva de har tenkt å gjøre. Noen nevner at de ikke vil delta på Tryvannsfester og andre store fester på grunn av alkoholdrikkingen, og nevner at de spesielt er redd for slåsskamper og voldtekt. Alle jentene sier at de ikke tror de kommer til å drikke alkohol, men de tror at venninnene vil drikke alkohol noen ganger. Alle jentene har også bestemt seg for ikke å prøve andre typer rusmidler.

Nedenfor følger noen sitater der informantene beskriver tanker og vurderinger de hadde før de valgte å bli russ. De tre første presentasjonene er fra guttene og de tre neste er fra jentene.

”Det har vært sånn at jeg alltid har sett opp til russeren”

Denne gutten har gledet seg i lang tid til russefeiringen. Ved oppstart i andreklasser på videregående begynte han sammen med klassekameratene planleggingen av russetiden og sparing til russebil.

- Var du i tvil om du skulle bli med på russetiden?

Jeg var det i første, fordi når du er russ, liksom, og kommer fra en muslimsk bakgrunn, så er ikke drikking og sånn slags tillatt, og jeg kommer fra en veldig religiøs familie. Men de er vant til at jeg går ut, men de er ikke klar over at jeg drikker. Så jeg måtte holde det skjult så jeg var skeptisk om jeg skulle bli russ, liksom, først. Men så overnattet jeg ikke så mye hjemme, jeg lå heller hos en venn av meg nede i byen, så på den måten slapp jeg å møte familien mens jeg var beruset. Og det gikk helt bra med familien, ingen merket at jeg drakk.

- Men du hadde lyst til å være russ?

Ja, ja. Jeg har hatt lyst helt siden barnehagen, liksom, så har det vært sånn at jeg alltid har sett opp til russeren og tenkt så kult de har det. Og de tre siste årene har jeg hatt mange russevenner, så jeg har fått innblikk i

hvordan det kan være i russetiden. Jeg synes det er en bra måte å liksom avslutte at man har studert i 12 år i strekk, selv om det til tider sikkert kan ta litt av, liksom, så synes jeg det er bra.

- Har du hatt noen søsken som har vært russ, eller er du eldst?

Jeg har tre som er eldre. De har alle gått på videregående, men det er bare en av dem som har vært russ.

- Hvorfor har ikke de to første vært russ, da?

Den eldste storesøsteren min var fortsatt ganske ny i Norge på den tiden og da liksom var alt nytt for oss. Broren min har alltid vært sånn som holder seg for seg selv, liksom, som ikke liker å være på fest eller noen ting, han er veldig religiøs. Men min andre søster, som også er eldre enn meg, vi ligner på hverandre, vi er liksom like begge to, vil liksom ha det kult. Fra jeg kan huske har vi alltid gått ut sammen og vært på fester sammen, liksom. Så søsteren min ville ha det ordentlig moro da hun skulle avslutte skolen, og derfor så ble hun russ. Det var to år siden hun var ferdig.

”Hvorfor skulle ikke jeg være russ, alle er jo russ, liksom”

Denne gutten har hatt to eldre brødre som begge har vært russ. Han husker ikke så mye fra deres russetid utover at de var med på russebil og var med på mange ”fester og sånn”. Når jeg spør ham om han var i tvil om han skulle bli russ, stiller han seg nærmest uforstående til spørsmålet og svarer forundret: ”Hvorfor skulle ikke jeg være russ, alle er jo russ, liksom”. Informanten hadde aldri vært i tvil om at han skulle delta i russefeiringen, han hadde planlagt å være med på russebil og være sammen med andre klassekamerater og andre venner på skolen som også deltok. Dette var planlagt lang tid i forveien.

”Det er den siste muligheten du har til å være barnslig”

Også denne gutten hadde en eldre bror som tidligere har vært russ. Han var russ for to år siden og deltok på en del fester. Informanten er usikker på om broren drakk alkohol, men han sier at han er ganske sikker på at han gjorde det og at han kanskje drakk seg full også. Kjæresten til informanten er også russ og går på samme skole. Han sier selv at dette er den siste muligheten han har til å være

”barnslig”, gleder seg veldig, og forteller at han aldri var i tvil om han skulle delta i russefeiringen.

- Var du i tvil om du skulle bli russ?

Nei, jeg hadde hørt av såpass mange folk at russetiden er den beste tiden, så jeg var med fordi flere sa det var bra, broren min sa det var bra, flere av vennene hans sa at jeg burde være med, det var det jeg hadde tenkt å gå på skole for, å bli russ.

- Du har tenkt på det å bli russ lenge, du?

Ja, for det er jo det som er målet med å gå på videregående. Har vært liten og spurt om russekort og sånn, det var moro og vi så jo liksom opp til russen. Så da er det jo litt dårlig å ikke bli russ nå, nå som det er min tur.

De tre jentene nedenfor gir følgende beskrivelser:

”Det er bra at jeg er med, ellers ville jeg sikkert angret resten av mitt liv”

”C” er 21 år og har flyttet hjemmefra og er gift med en mann som kom fra hjemlandet for to år siden. Hun forteller at hun ”alltid” har hatt lyst til å bli russ, men hadde egentlig tenkt til å ikke delta fordi hun var noe eldre enn de andre i klassen og fordi hun var usikker på hvordan hennes mann ville oppfatte russetiden. Etter at C diskuterte dette med mannen sin, var det han som anbefalte henne å delta.

- Synes du det er greit at mannen din ser deg med russeadress?

Det var han som ville at jeg skulle gå med den.

- Fortell.

Det var sånn at han har jo vært her i to år, og første året han var her så han 17. mai og lurte på hvorfor alle gikk i drakt, så fortalte jeg at når folk går siste året på videregående, så går man med det og feirer litt at skolen er ferdig og sånn. Og så sa jeg at jeg har alltid ønsket å bli russ, helt siden barneskolen ... jeg fortalte ham om alt dette her. Og da vi fikk russekatalogen, så hadde jeg den med hjem, så spurte han om jeg skulle bli russ og jeg sa at jeg hadde lyst. Så spurte han om jeg skulle og jeg svarte nei. Så lurte han på hvorfor ikke, jeg hadde jo hatt så lyst hele livet, men jeg spurte ham om han ikke syntes det var litt rart når jeg var

gift, men nei, han mente ikke det, så lenge jeg hadde lyst, han sa han respekterte det. Sånn var det med han.

- Det var jo fint sagt av ham.

Ja. Det er bra at jeg er med, ellers ville jeg sikkert angret resten av mitt liv.

”Jeg ville være russ selv om de andre jentene ikke hadde vært med”

Informanten hadde en eldre søster som nylig var ferdig med videregående, men som ikke valgte å være russ. Årsaken til det var at ingen av de andre jentene i klassen hennes skulle delta i russefeiringen. I klassen går det 14 elever, og av disse var det fire jenter og en gutt som ikke deltok. Hun antar at de som ikke deltok, synes det var flaut å gå med russeutstyr og at de derfor ikke var med. Informanten forteller at det var fint at de fleste jentene i klassen deltok, men at hun like vel ville være med selv om de andre jentene ikke ville delta. ”Det er jo et minne for livet”.

”... det kan lett bli rykter, men jeg bestemte meg for å bli med”

Også denne jenta hadde en eldre søster som har vært russ. Hun fikk en rekke råd fra henne som at det er greit å feire i russetiden. Søsteren kom også med en del advarsler om at en ikke burde delta på for mange fester. Hun hadde videre fortalt om at det var en del drikking og flere kom til å være fulle og det er mye som kan skje. Derfor advarte hun søsteren sin om at hun alltid måtte være sammen med folk hun kjente og kunne stole på. Informanten forteller videre at hun tenkte en del på om hun i det hele tatt skulle delta.

Jeg vurderte lenge å ikke bli russ. Fordelen med å være russ er at du kan gjøre alt mulig rart uten å få kjeft, ja, du er russ, liksom. Du kan gjøre hva du vil. Men jeg har hørt masse negativt om russetiden, det kan være kjedelig og det koster en del. Sløsing med penger kanskje. Så er jo foreldra mine negativt innstilt til russetiden, da, for de ser jo at folk drikker og gjør masse rart. Og folk er jo fulle og de er ikke klar over hva de gjør.

- Syntes foreldrene dine at det var greit at du blir russ?

Ja, det var greit. Men en annen ting er jo det der med status. Jeg kan jo gå sammen med folk som drikker, og dermed tror alle at jeg også drikker. Og jeg er jo muslim så det går jo ikke ... det kan lett bli rykter, men jeg bestemte meg for å bli med.

Intervjuene med guttene viser at de er ivrige og gleder seg til russetiden starter. De har i liten grad betenkeligheter med å delta og har nesten ikke problematisert russetiden på forhånd. De gleder seg og skal delta på alt. Jentene er imidlertid mer usikre på russetiden og har brukt mer tid på å reflektere på forhånd hvorvidt de skal delta eller ikke. For de fleste av jentene er det ingen selvfølge at de deltar, og når de først har bestemt seg for å bli med, har de flere forbehold om hva de skal gjøre og hvordan de skal delta. I motsetning til guttene fremstår jentene som vesentlig mer usikre på hvordan russetiden vil bli. I neste kapittel ser vi på hva jentene og guttene har deltatt på og hvordan de har opplevd russetiden.

Kapittel 4

Deltakelse i russetiden

Guttenes russetid

”... det skulle vært noen som arrangerte flere fester ...”

”M” forteller at han synes russetiden har vært ”grei”, men er litt skuffet fordi det var litt lite å gjøre. Noen av de store festene på Tryvann ble avlyst, og han synes det tok litt tid før de kom virkelig godt i gang. Det var først på slutten at de begynte å bli virkelig ”kult”, men da var plutselig russetiden over.

Det burde vært mye mer å gjøre liksom, det var ikke så mye å gjøre, synes jeg. Det er liksom en måned med russ og iblant var det ikke noe å gjøre, bare å være på skolen og være russ, og så dro vi hjem, så var det ikke noe annet å gjøre. Det skulle vært mer å gjøre, andre fester, det skulle vært noen som arrangerte flere fester og sånne ting.

- Du har vært med på ganske mange fester, da, er det noen fester du kunne ønske du var med på som du ikke fikk vært på?

Det eneste jeg ikke fikk vært på, var Lillehammer. Jeg vet ikke hvordan det var der, men det kunne vært gøy og vært med der og. Men jeg tok Stavanger fremfor Lillehammer, så jeg angret ikke, liksom. (...) Stavanger var det beste med hele russetida. Masse folk jeg ikke hadde sett, jeg ser jo de andre hver dag, i Stavanger var det helt nye folk, mye mer fest, større, det var rett og slett mye bedre.

- Hvordan kom du deg til Stavanger?

Vi kjørte med russebilen, en stor van, og vi var syv stykker der. Det var en morsom opplevelse, ganske langt, da, og slitsomt. Åtte eller ni timer tok det med den bilen. Så var vi der og hadde hotell der, eller, vi hadde ikke hotell, men vi kjente noen, så vi sov på rommet deres, tok med sovepose og sov der. Det var ikke stort annet vi gjorde, egentlig, enn å feste og sånn og ha det kult.

M hadde aldri tidligere vært i Stavanger og beskriver denne turen med stor innlevelse. Han fikk mange nye venner, både gutter og jenter. Han har fortsatt

kontakt med flere av disse via SMS og tror han kommer til å fortsette å ha kontakt i tiden fremover.

M begynte å drikke alkohol etter at han hadde begynt på videregående skole. På slutten av 1. klasse drakk han seg full for første gang.

Når jeg drikker, så drikker jeg en del, liksom, for jeg drikker ganske sjelden, utenom russefeiringen, kanskje ikke en gang i måneden en gang, det er bare når det er en stor fest eller noe sånn. Når jeg skal ut på byen og sånn, så gidder jeg ikke å drikke liksom.

- Drikker vennene dine?

Ja, noen av dem, jeg må som regel passe på dem. Jeg liker ikke å drikke når jeg går ut på byen og sånn, altfor mange folk, gjør det heller når det er hjemmefester og sånn. Mens vennene mine drikker når de er ute på byen, og de synes jo det er greit å ha en som passer på dem.

I russebilen var de syv klassekamerater som kjørte sammen til Stavanger. Alle hadde innvandrerbakgrunn og alle drakk alkohol. M forteller at det er få av hans venner som liker øl. "For det meste blir det sterkere ting som man blander, vodka eller rusbrus eller noe sånt". Det fremstår som litt uklart hvor mange ganger han i løpet av russetiden har drukket alkohol. Etter en del diskusjoner rundt dette kommer han frem til at han har drukket om lag 8–9 ganger. Dette var som oftest på de store organiserte festene knyttet til 1. mai, Tryvann, Stavanger og 17. mai. Han anslår at han ved halvparten av disse gangene har drukket så mye at han kan karakteriseres som full. På første mai drakk han en halv flaske vodka og noen rusbrus. Da ble han "veldig full", men de andre gangene var han ikke så full og forteller at han husker hva som skjedde.

Ja, jeg husker kanskje ikke sånne småting, men det viktigste husker jeg, hvor jeg var og hva jeg drev med, men jeg husker ikke om jeg danset med en jente eller ikke. Men jeg husker jo hvordan jeg kom meg hjem og hvordan jeg kom dit og sånn.

- Hvordan synes du det er å være full?

Jeg vet ikke om jeg kan forklare hvordan det er å være full, det er bare for moro skyld, det er ikke noe annet, liksom, det er ikke noen mening med det, liksom. Bare ha det morsomt med andre, det får opp feststemningen litt, for å si det enkelt.

- Hvordan føler du deg dagen etterpå? Blir du fyllesyk eller blir du ikke?

Jeg ble faktisk ikke fyllesyk, da jeg våknet opp så kjente jeg ikke noe spesielt, liksom. Jeg har vært fyllesyk to ganger, kanskje, da merker du det veldig, skikkelig vondt i hodet, orker ikke gå ut, bare sitter der. Men de dagene der så var jeg ikke noe fyllesyk, kanskje fordi det var så jevne mellomrom mellom drikkingen.

- Hva ville foreldrene dine sagt hvis de hadde visst at du drakk og ble full?

Jeg hadde fått kjeft, liksom, vært skuffet over meg, ikke helt forstått det. De tror bare at når du er full, så er du alkoholiker eller noe sånn, at du drikker hele tiden, hver helg eller hver dag eller noe sånn. De hadde blitt skuffet.

- Hvorfor tror du at de ikke ville skjønt det?

De skjønner ikke meningen, liksom. De sier bare: hva er meningen med å drikke og hva hjelper det deg, det er ikke noe positivt å drikke, du får jo ikke bedre helse, eller du blir ikke noe smartere av det.

- Men hva tenker du da?

Jeg tenker at så lenge du ikke er ... bare du drikker noen få ganger, liksom, og ikke hele tiden, så er det greit. Utenom russetiden så hadde ikke jeg drukket så mye, kanskje, bare en gang i måneden eller noe sånt. Og da var det sånn at jeg kunne gå ut og ha det gøy, ikke superfull, liksom. Men i russetiden så tok det litt av, liksom. Jeg tror ikke det er positivt, men det er heller ikke negativt, det er bare å ha det kult, liksom, med venner.

- Du har jo da hatt det positivt i russetiden?

Ja.

- Og du føler ikke at det med alkohol har gjort det hele dårligere på noen måte?

Nei, jeg har ikke sett noen tegn til det, liksom.

- Har alkoholen gjort russetiden bedre?

Det har jo blitt morsommere, fordi man sier jo masse man ikke skal si, masse rart, det er masse morsomme handlinger som skjer som ikke hadde skjedd, du tør å si mye, mye mer, for å si det sånn, og da blir det ofte litt morsommere. Det kan også helle andre veien, at det blir litt sånn krangel og sånt. Men det går opp i opp.

- Har du gjort noe som du tenker du ikke ville gjort hvis du ikke hadde drukket?

Hva mener du?

- Du sier man sier ting man kanskje ikke hadde turt å si ...

Ikke sånn at jeg angrer på det, men at det jeg har villet si, det sier jeg når jeg har drukket, men jeg hadde ikke turt det hvis jeg ikke hadde drukket.

- Hvordan er det med å sjekke damer?

Er du altfor full, så går det dårlig, er du brisen og du vet hva du gjør, så går det som oftest bra å sjekke damer.

M forteller at han har sett en del russ som har vært veldig fulle. Han har hørt historier om noen som har kjørt i fylla og at flere har hatt sex med "folk de ikke kjenner". Det går også en del historier om folk som har drukket så mye at de ikke husker noen ting av hva som har skjedd kvelden og natten i forveien.

Ja jeg har hørt noen historier, liksom, folk som ikke husker, de husker ingenting. En kamerat av meg husker ingenting fra han tok bussen hjemmefra ned til byen, husker ikke hvordan han kom hjem en gang ... så hadde han masse blåmerker og sånn. Det er litt skremmende, liksom. (...) Han fikk helt noia etterpå. Han satt og tenkte på hva som hadde skjedd med ham et par dager, spurte folk om de hadde sett ham, så han ble redd, rett og slett. Tror ikke han drikker så mye nå, liksom, for å si det sånn.

M har skaffet seg en del knuter i russelua, for blant annet å ha løpt rundt russebilen fire ganger når den står i et lyskryss, fiske i kloakken, klatret opp i et tre og vært der i to timer, sove i en rundkjøring og spise en Big Mac på tre biter. Da M satt i treet i to timer, satt han og pratet med kameraten sin, som satt i nabotreet (de drakk ikke alkohol). M hadde ingen knuter i lua som var knyttet til alkohol, men en av vennene hans drakk en hel kasse øl på 6 timer og fikk dermed en ølkork i lua.

Til sammen brukte M om lag kr. 7000. Kr. 2000 gikk til russeutstyr og resten gikk til bensin, alkohol, mat og inngangspenger. M forteller at foreldrene ikke vet at han har drukket alkohol, og han er fornøyd med at han ikke direkte har løyet til foreldrene sine.

- Hva har du snakket med foreldrene dine om i forhold til russetiden?

Ikke noe spesielt, de har ikke spurt, egentlig. Jeg har sagt at jeg skal til Stavanger, jeg har ikke løyet, kjenner mange som har løyet om det. Jeg har sagt at jeg skal på fest, bare at jeg har ikke sagt noe om drikking. (...) Dersom de hadde fått vite om alkoholen ... jeg tror ikke jeg ville fått noen straff, men de ville blitt veldig skuffet.

Under russetiden har M drukket vesentlig mer alkohol og oftere enn hva han tidligere har pleid å gjøre. Når jeg spør ham om han kommer til å fortsette å drikke oftere etter russetiden, er han litt usikker på dette, og har ikke tenkt igjennom dette tidligere. "Det vet jeg faktisk ikke, kanskje det blir mer eller mindre, jeg vet ikke, vi får se hva som skjer ... men jeg har ikke drukket etter 17. mai."

"Jeg var full nesten i ett strekk ..."

M syntes russetiden bare ble bedre og bedre etter hvert som han deltok på festene og kom godt i gang. Informant "B" var imidlertid godt fornøyd med at russeadressen er pakket bort, for dette hadde vært en tid som tok kraftig på kreftene hans.

Det har vært veldig kult, det var liksom veldig spennende å få prøve det en gang. Men det tar veldig hardt på. Her i Oslo begynner de tidligere enn ellers, liksom, til slutt blir du så sliten at du bare venter på at det skal bli ferdig. Så går det en del med penger og.

B antar at han totalt har brukt i overkant av kr. 16 000. Til russebilen gikk det kr. 4000, og han har brukt kr. 2.000 til klær. De øvrige 10 000 gikk til inngangsbilletter, mat og alkohol. Han har deltatt på russekroer, de store festene på Tryvann, vært på Lillehammer og deltatt på våkenetter, grisefest og russeåp. "Jeg fikk med meg nesten alt." I løpet av de fire ukene russetiden varte, anslår han at det var ca. tre til fire dager hvor han ikke smakte alkohol.

Jeg trenger vanligvis ganske mye for å bli full. Men normalt til vorspiel så drikker jeg 2–3 sixpacks med øl, en halv flaske vodka og så et par rusbrus og sånt før jeg kommer i gang ute på byen eller fortsetter videre.

- Det var en del.

Ja, jeg vet det. Jeg er ganske brisen når jeg går ut. Men halvflasken med vodka drikker jeg bare litt av, må ha litt til nachspielet også. Og så drikker vi på byen, ganske mye drikking.

- Hva er det som er deilig med å være full?

Du mister alle hemninger, på jentefronten, for eksempel. Jeg er ganske utadvendt person fra før, og når jeg blir ganske brisen, da snakker jeg med folk som er der, liksom, så får du kontakt med personer som du ellers ikke ville snakket med. Jeg pleier å være i godt humør når jeg drikker, liksom, og da føler jeg at verden er bedre, føler meg bra, liksom. Så har jeg det kult hele kvelden. Og hvis du husker dagen, etter så er det kult å snakke med andre om hva vi husker, hva som skjedde da og da, det er litt godt å huske det.

- Er det ofte du ikke husker?

Det var mest før i tida. Da pleide jeg å drikke sprit, men det har jeg kuttet ned på, for jeg vil huske, liksom, for det er ikke noen vits i at du våkner opp dagen etter og hører at du gjorde det og det og du husker ingenting av det.

B forklarer at litt av formålet med russetiden handler om å ”skaffe” seg damer. Han opplever at han ”fikk god respons” og fikk kontakt med mange jenter, og hadde sex sammen med flere av jentene. Mesteparten av det som foregikk på ”damefronten” gjorde B under påvirkning av alkohol. Han opplever seg selv ikke som noen ”danseløve”, men synes det er lettere å våge seg ut på dansegulvet etter å ha drukket, og ifølge ham selv klarer han da lettere å holde rytmen.

Så tok vi frem drikke, hørte på musikken, dansa og var i en helt egen verden. Og så datt en jente mot meg, så fanget jeg henne og jeg mista ølen min, så bare begynte vi å snakke, liksom. Og så vet jeg ikke hvordan vi havnet i hennes russebil, det var liksom bare vi to i bilen hennes, og så spurte hun om jeg hadde prevensjon og jeg sa ja.

B har flyttet ut fra hjemmet sitt og bor nå på hybel. Dermed har det vært mulig for ham å skjule det omfattende alkoholforbruket for foreldrene sine. Han har vært veldig påpasselig med å planlegge drikkingen i forhold til de jevnlige besøkene han avlegger familien sin.

Men når du på lovlig vis er voksen og blir regnet som voksen, så har du lov til å bestemme ditt eget liv. Jeg hater å lyve for foreldrene mine, men det er verre å bli oppdaget med alkohol enn å lyve. Det er snakk om alvorlige konsekvenser hvis de får vite at jeg drikker.

- Hva ville skjedd da?

Da ville jeg blitt utestengt fra familien min, familien min ville blitt ødelagt. Selv om jeg går ut og drikker, så passer jeg på at det ikke er noen fra mitt hjemland som ser meg drikke. Faren min er skikkelig muslim, så han er kjent i moskémiljøet, mor kjenner nesten alle i miljøet. Hadde de visst det, så hadde jeg blitt utestengt fra miljøet, og da er halvparten av livet mitt borte.

- Hva innebærer det å bli utestengt fra miljøet? Halvparten av livet ditt blir borte for deg, sier du?

Ja, jeg har sagt at jeg mister familien, da er jeg ikke regnet som barn av dem. Da vil folk si at jeg ikke er muslim lenger heller, det er synd, men flesteparten tenker sånn. Ingen av de fra slekten som er i Norge ville ha anerkjent meg en gang, de ville ikke hilst hvis de hadde sett meg på gata.

- Og du ville ikke kunnet hatt kontakt med familien?

Nei, da er det kutt.

- Du sier det er halvparten av livet ditt, hva er den andre halvparten?

Det er alt det andre jeg driver med, liksom, som ikke er familie; venner, livet som jeg har lært her i Norge. (...) Familien har godtatt at jeg har norske venner, at vi drar på sånne teltturer ... alt sammen. Det livet der ville jeg ha beholdt fortsatt, for det er jo den delen jeg lever i når jeg går ut. Men jeg vil jo ikke miste den andre halvdel.

- Er det veldig stor forskjell mellom de to halvdelene, eller går noe over i hverandre?

Enkelte ting går over i hverandre, og noen har foreldrene måtte godta, sånn som for eksempel jenter, men alkohol og verre ting ...

Når han snakker om alkohol og verre ting, nevner han som eksempel dop og barn utenfor ekteskapet. Når jeg spør hva som har vært best ved russetiden, trekker han umiddelbart frem samholdet mellom kameratene. "Vi har stått ved siden av hverandre liksom i tykt og tynt, kan du si, alle har vært for alle, liksom." Han sier at han skal hvile ut og kutte hardt ned på alkoholinntaket i tiden fremover. I russelua som nå er pakket bort, er det to knuter. En for å ha kysset tre jenter på grunnfag og en for å ha vært syv dager sammenhengende på fylla.

"Pleier ikke å feste så mye, jeg ... men jeg er jo med, liksom"

De to andre informantene har ikke drukket mye alkohol. Den ene har drukket seg full, mens den andre "nesten" var full, men totalt har de ikke drukket mer enn om lag tre til fem ganger hver. Begge to debuterte med alkohol etter de hadde begynt på videregående skole, og har etter det drukket sjelden og sporadisk. De har deltatt aktivt i russetiden, vært med på fester og de fleste arrangementene. De har begge en rekke knuter i russelua, men ingen tilknyttet alkohol. Begge guttene forteller at de ikke er så veldig for å drikke alkohol, og at de har flere venner som heller "nesten ikke drikker". En av guttene forteller at han ikke er så aktiv med alkohol på fester og sier: "Pleier ikke å feste så mye, jeg ... men jeg er jo med, liksom". Gjennom å drikke kontrollert er begge guttene "med" i gjengen og deltar dermed i russefeiringen uten å skille seg nevneverdig ut.

Jentenes russetid

"Jeg er litt lei for at det ikke er mye å fortelle om"

Når vi treffes for å oppsummere russetiden, innleder "C" samtalen med å unnskyld seg. Hun unnskylder seg for at hun ikke har deltatt i russefeiringen og dermed ikke har noe å fortelle til meg. "Jeg er litt lei for at det ikke er mye å fortelle om, for å være helt ærlig." C hadde kjøpt russedrakt, genser, russestokk, t-skjorte og fløyte. Utstyret fikk hun bare brukt noen få ganger.

Jeg brukte russedressen litt her på skolen, bare gikk rundt med det, liksom, jeg var ikke med på Tryvann.

- Var du i Stavanger?

Nei, ingen av de festene var jeg på. På 17. mai gikk jeg i russetoget, gikk litt rundt i byen, spiste og sånn ... jeg har ikke gjort noe mer.

I tillegg til å gå i 17. mai-toget deltok hun på russedåpen på skolen. Deltakelse i russefeiringen har altså vært relativt begrenset. C har drukket alkohol tidligere, men aldri så mye at hun har vært full. Før russetiden bestemte hun seg for ikke å drikke i russetiden, noe hun har klart å holde. C forteller at hun opplevde det som ubehagelig å gå rundt med russedressen når mange snudde seg etter henne fordi hun også bruker hijab (sjal).

En av grunnene til at jeg ikke brukte russedrakten så mye, var fordi jeg synes alle så rart på meg ... jeg synes det var litt ekkelt.

- Fordi du har sjal?

Ja. Her på skolen gikk det greit, men jeg ville ikke gå med russedress og sjal andre steder.

- Hvordan reagerte folk?

De så rart på meg ... en jente med sjal er russ, liksom. Når man sier russ, er det mange som tenker på drikking og festing. Det er kanskje bare noen få som tenker at det er siste året hennes på videregående ... men det er ikke så mange som tenker det selv om det er jo det som er grunnen, egentlig ... men det er ikke sånn andre tenker. De tenker drikking og festing. Jeg vet ikke hva norske tenker ... men de utenlandske så veldig, veldig rart på meg.

- Hvorfor det?

Jeg vet ikke ... det er vel fordi at norske vet sikkert mye mer hva det å være russ går ut på, de vet hvorfor man blir russ. Men de utenlandske tenker bare på festing. Russefolka pleier jo å være gærne, ikke sant, feiring og drikking og sånn. Det er jo det som synes. (...) De norske tenker nok mer på at det er siste året og at russen skal ha det kult og gjøre litt av hvert, liksom ... og ikke bare drikke.

- Var det noen som sa noe til deg?

Nei, det var ingen som kom og sa noe.

- Men du så på dem at de kikket etter deg?

Ja, for eksempel når jeg gikk forbi, så ser de at jeg kommer og så snur de seg og ser mer, det var lett å se at de gjorde det, det var ikke noe jeg innbilte meg.

- Hvor ofte skjedde det?

Hver gang jeg gikk med russedress og sjal, så skjedde det, i hvert fall et par ganger om dagen.

- Men da var det innvandrere som snudde seg?

Ja, spesielt mannfolk, ekle mannfolk som er rundt omkring.

- Så det var ikke ”vanlige” mannfolk?

Det var litt av hvert, men du vet, de som nettopp har kommet til Norge, de er mer sånn at de ikke vet hva dette går ut på. (...) Det har mye å si at jeg går med sjal og er russ, liksom, kanskje de ikke kikket sånn på de andre som ikke brukte sjal. Når du tenker for eksempel en jente med sjal ... de tenker så dumt, synes jeg ... en jente med sjal skal ikke røyke, skal ikke gå med gutter, ikke gjøre det, ikke gjøre det ... det er sånn de tenker. Det er ikke sånn i familien min, de folka rundt meg tenker ikke sånn ... men de fleste utafør gjør det,

”Jeg har jo ikke opplevd noe spesielt, liksom”

Når jeg spør C om hun er fornøyd med russetiden, gir hun klart inntrykk av at det ikke ble slikt hun hadde tenkt på forhånd. Ofte var det noe hun ikke kunne delta på fordi hun måtte hjem og lese til eksamen. Hun kunne ønske at hun hadde vært innom en av festene på Tryvann. Dette var fester som alle snakket om gjennom hele russetiden.

Jeg skulle egentlig ut til Tusenfryd, men da var det jo prøve dagen etter, så da tenkte jeg ... nei. Jeg hadde hatt lyst til å ha vært innom festen på Tryvann. Det ville vært spennende å se alle russene på ett sted. Jeg hadde bestemt meg for å være med på en fest ... men sånn ble det ikke. ... ja, dersom jeg hadde vært med, så hadde jeg hatt det som minne, liksom ... og kunne fortalt at jeg hadde gjort det i russetiden, vært på fest.

- Hvorfor ble det ikke slik?

Det var ikke så mange russ fra klassen og jeg kunne ikke gått alene, hvis det hadde vært mange andre også med ... de andre jentene var jo ikke med på festene, hvis de hadde dratt, så hadde jeg sikkert dratt.

- For du ville ikke dra sammen med hvem som helst?

Nei, jeg må jo kjenne dem.

- Hva har du hørt om festene på Tryvann?

Nei ... de nærmeste eller de jeg kjenner best, har ikke vært på Tryvann, så de har ikke mye å fortelle om. Men jeg har hørt masse likevel ... hørt mye som ikke er bra egentlig. Det er jo mye drikking og folk vet ikke hva de gjør ... det er voldtekter og bråk ... sånne ting har jeg hørt.

- Voldtekt er jo veldig alvorlig, det.

Ja. Det er jo derfor de fleste ikke drar ... jeg prater om de utenlandske nå, foreldrene deres leser i avisen og ser på tv hva som skjer der, og da kan de ikke gi datteren lov til å dra dit. Hvis du er sammen med mange andre som man kan stole på, er det sikkert greit, men å dra helt alene til Tryvann er ikke lurt. Hvis vi fra klassen hadde dratt sammen, så hadde det vært fint.

- Hvis alle jentene i klassen hadde dratt, så tenker du at det hadde vært greit?

Ja. Guttene også, da har du jo noen mannfolk rundt deg også.

Når jeg spør hva som har vært morsomt i russetiden, og hva hun kommer til å tenke tilbake på, svarer hun at det ikke er vært noe som har vært moro. "Jeg har jo ikke opplevd noe spesielt, liksom". Etter å ha tenkt en stund nevner hun at det

var morsomt med russekortene. ”Kanskje det at jeg fikk mye oppmerksomhet av de små barna, de ville ha russekort.”

”Jeg er jo muslim, så jeg bremset for det meste på festene”.

Den av jentene som var mest aktivt med på russefeiringen var informant ”O”. Hun deltok på to fester, en privat fest og en organisert. Hun hadde imidlertid planlagt å delta på en av Tryvannsfestene, men det ble det ikke noe av.

Jeg er jo muslim, så jeg bremset for det meste på festene ... jeg vet ikke hva jeg skal si, jeg hadde planer om å delta på en Tryvannsfest. Jeg hadde lange diskusjoner med pappa om det der. Du vet, han sier jo at det skjer så mye rart der oppe ... og nei, nei, det der er ikke noe for deg. Det endte med at han sa at jeg kunne gå hvis jeg ville, men at jeg ikke hadde hans fulle støtte og samtykke hvis jeg gikk. Og hvis jeg kom til å gå, så mente han at jeg ville få veldig dårlig samvittighet ... og der har han jo et poeng, ikke sant, for jeg er jo en person som får dårlig samvittighet ... faren min kjenner meg jo godt, så det ble jo ikke noen Tryvannsfest. Men så tenkte jeg å delta på den siste Tryvannfesten, men den ble avlyst. I stedet dro jeg sammen med noen andre til en fest i Frognerparken. Men når vi kom dit, så var det to–tre politibiler der, så da tenkte vi at det var bråk der og at det ikke var lurt like vel. For ikke å bli blandet inn i noe dro vi på en privatfest med grilling.

- Var det noen som drakk alkohol på den festen?

Ja, selvsagt. Guttene drakk øl og vodka. Men jeg drakk ingen ting.

Hun forteller at hun ønsket å holde igjen med deltakelsen på festene fordi hun ikke ønsket å gå rundt med dårlig samvittighet. Hun forteller også at det var vanskelig å planlegge sammen med de andre jentene fordi det hele tiden var usikkert om de fikk lov av foreldrene til å delta eller ikke. Flere avtaler som var inngått måtte avlyses etter at jentene hadde fått forbud mot festdeltakelse. Hun forteller videre at hun i løpet av russetiden har sett mange som røyker hasj. ”O” har aldri tidligere drukket alkohol og har heller ikke gjort det i russetiden.

Jeg har ikke drukket alkohol tidligere heller. Jeg har bestemt meg for å ikke drikke det ... det lukter jo dritt av alkohol, og jeg tror ikke det kommer til å smake noe godt når det lukter sånn. Det som lukter vondt, smaker vondt. Du trenger jo ikke alkohol så lenge du tør å gjøre ting ... har du bra selvbilde, så trenger du jo ikke å drikke for å gjemme deg bak

ting, for å være tøff. Jeg skjønner ikke vitsen når folk drikker og ikke husker hva de gjør. Det er derfor jeg ikke vil drikke.

”O” har ervervet seg mange knuter i russelua. Hun har blant annet krabbet rundt i en butikk og bjeffet, gått gjennom en bil som står på rødt lys, diskutert med en agurk på et kjøpesenter, hatt en lang diskusjon med Sinnataggen og sammen med over 20 andre venner gikk hun på rekke og fulgte etter en mann helt til han ble sur. Hun oppsummerer russetiden med å si at hun er fornøyd. Men hun kunne egentlig ønske at hun hadde vært med på litt mer. Foreldrene pleide å ringe henne ved 12-tiden for å høre hvordan det gikk, og hun var alltid hjemme før kl. to på natten.

”Det eneste jeg har vært med på er Tusenfryd og 17. mai”

Også denne informanten unnskylder seg litt i begynnelsen av intervjuet fordi hun ikke har deltatt så mye og derfor ikke har så mye å fortelle om. Hun hadde på forhånd bestemt seg for ikke å være med på de store organiserte festene.

Det er egentlig ikke noe for meg. For å si det rett ut, så drikker jo alle på de festene og mister kontrollen ... nei, jeg holder meg unna sånne ting.

- Har du drukket alkohol tidligere?

Nei, ikke tidligere og ikke i russetiden. Det er liksom ikke sånn at jeg synes det er veldig spennende og må prøve det, liksom. Det går jo an å feire russetiden uten rusmidler.

Hun deltok imidlertid på en organisert fest på Tusenfryd. Hun var der fra begynnelsen kl. 17.00 og frem til det sluttet kl 22.00. Det var faren hennes som kjørte henne ut, og det var far som kom og hentet. De var tre stykker, en kusine og ei venninne. Ingen av disse drakk alkohol selv om det der ute var veldig mange som drakk alkohol og var fulle. Hun forteller at hun så flere fulle norske jenter og mange pakistanske gutter som var fulle, noe hun karakteriserer som ”forferdelig”. Hun syntes dette med knuter i lua var ”teit” og var ikke med på det. Hun sier selv at russetiden har vært OK, men ikke noe helt spesielt.

”Kunne ønske jeg hadde vært på en fest, bare for å sett hvordan det var, liksom ... ”

Den siste av jentene var med og kikket på de arrangementene som var på skolen, men ingen av aktivitetene utenfor skolen. Hun forteller at hun kunne ha vært med på noen av festene, men siden de fleste av venninnene ikke var med, ville hun

ikke gå selv. I tillegg visste hun at det kom til å bli mye drikking av alkohol ”og det ville jeg ikke være med på”. Hun har hørt en historie fra en annen skole der to russ, en gutt og en jente, ble kledd nakne på en fest. I tillegg har hun hørt advarsler fra russestyret på skolen om at alle må passe på når de er på fest slik at ingen putter noe i det de drikker slik at en blir ”sløv og dopa”. Hun refererer også til voldtekter som skjedde i fjor, og at dette også har skjedd i år. Slike skrekkszenarier har også de andre jentene fortalt om. På slutten av intervjuet gir denne informanten imidlertid et klart uttrykk for at det ikke ble helt slik som hun hadde håpet. Hun sier at hun ikke var med på noe, og at det eneste hun fikk med seg var det andre fortalte fra hva de hadde opplevd. Hun avslutter med å si at hun i det minste ville opplevd en av festene. ”Kunne ønske jeg hadde vært på en fest, bare for å sett hvordan det var, liksom ...”

I neste kapittel presenteres betraktninger knyttet til noen av forskjellene mellom jentenes og guttenes russefeiring og deres forhold til alkohol.

Handlingsplan mot rus

Oppsummerende betraktninger

”Det beste er å ikke drikke, eller å drikke lite”

Fra tidligere erfaringer med fokusintervjuer har jeg merket at gutter har vanskelig for å snakke seriøst om rusmidler, de forteller skrøner, overdriver og ljuger gjerne på seg bravader. Med innvandreguttene i denne undersøkelsen, var erfaringene nærmest motsatt. I den siste gruppesamtalen, der vi oppsummerte russetiden, forsøkte ungdommene å gjøre seg bedre enn hva de egentlig var. Under samtalen fremstilte de seg selv mer fordelaktig i forhold til å være negativ til alkohol. Siden jeg tidligere hadde intervjuet guttene individuelt, hadde de fortalt meg detaljert om alkoholforbruket. Under gruppeintervjuet kunne jeg derfor observere at de inntok en annen rolle overfor hverandre. De skrøt på seg en viss ”fromhet”. De gjorde seg bedre enn de var ved å komme med utsagn som ”det er ikke bra og drikke alkohol” og at ”alkohol ødelegger moroa”. I tillegg debatterte de alle faremomentene ved alkoholinntak og nevnte problemområder som uheldige seksuelle forbindelser og voldtekter, og problematiserte at en kan gjøre ting en angrer på i etterkant. Under guttenes diskusjon fremsto det en enighet om at ”Det beste er å ikke drikke, eller å drikke lite”. Også informanten som hadde drukket desidert mest var ”enig” i dette.

Nå er det riktignok fult mulig å ha disse restriktive holdningene og fortsatt drikke alkohol. Likevel foregikk diskusjonen på en slik måte, og argumentene ble fremsatt med en slik overbevisning, at en fikk et inntrykk av at disse guttene slett ikke drakk alkohol. Med unntak av en av guttene, hadde de et relativt beskjedent alkoholkonsum, men fellesdiskusjonen ga inntrykk at de var langt større motstandere av alkohol enn hva som var reelt.

Når informantene i de individuelle intervjuene forteller om sine alkoholerfaringer, er det slående at de fremstiller forbruket nærmest som grovt og alvorlig. De vurderer det selv som uheldig i forhold til sine foreldre, kultur og religion og de forteller om dårlig samvittighet i etterkant. Like fullt er de opptatt av å rettferdiggjøre sitt alkoholforbruk. Etter at de gjennom gruppediskusjonen har slått fast at det beste er å ikke drikke, argumenteres det forsiktig i gruppediskusjonen for at det går an å drikke litt. Dette synet ser det ut til å være en forsiktig og lavmælt enighet om i gruppen.

Jentene befant seg i ytterkanten – klare til å delta

Sammenlignet med gjennomsnittlig jevnaldrende norsk ungdoms alkoholvaner, må guttenes forbruk sies å være beskjedent (med unntak av én av guttene). Jentene hadde imidlertid ikke drukket alkohol i det hele tatt. Intervjuene med jentene var relativt informasjonsfattige i forhold til hva de hadde opplevd. To av jentene hadde deltatt noe, mens de to øvrige ikke hadde deltatt i russefeiringen. Jentene startet også intervjuene sine med å unnskyldte seg for at de ikke hadde noe å fortelle fordi de ikke hadde deltatt så mye som de på forhånd hadde trodd de skulle.

På det aller første introduksjonsmøtet møtte alle jentene i fullt russeutstyr og var fulle av forventninger til hva som skulle skje. De hadde utstyret i orden og var klare til å delta. Under oppsummeringssamtalene ble det klart at jentene i liten grad hadde deltatt. De befant seg liksom i ytterkanten av russefeiringen og ble tilskuere fremfor deltakere. Når jentene oppsummerer russetiden er det i en dempet beskrivelse. Det har vært ”greit” og ”OK”, men ingen helt spesiell opplevelse. Jeg vurderer at jentene indirekte sier at dette i sum ikke har vært noe spesielt. Det er ingen spesielle minner og ingen høydepunkter. For flere av jentene har det snarere vært en bekreftelse på å være annerledes og å ikke være innlemmet i fellesskapet.

Deltakelse – russefeiring

Under introduksjonsmøtet var det spesielt to begreper jeg brukte flittig, nemlig ”deltakelse i russefeiringen”. Jentene stoppet meg flere ganger for å spørre hva jeg egentlig mente, og hva jeg egentlig var på jakt etter. Etter hvert ble det klart for meg at vi hadde ulike forståelse av begrepene. Jeg hadde tatt det for gitt at disse begrepene ga mening for informantene. Debatten ble derfor dreid inn på hva de legger i begrepene og hvilke forventninger de hadde til russetiden. I gruppen med gutter forløp debatten om forventninger noe annerledes. Det virket som om guttene i større grad hadde en referanseramme på hva russetiden handler om, og de hadde klarere og mer fokuserte forventninger. De fleste av guttene hadde eldre søsken som tidligere har vært russ. Det samme gjaldt for en av jentene, og hun var også den av jentene som i størst grad hadde deltatt i russefeiringen.

Både jentene og guttene ble motvillig med på undersøkelsen

Under tidligere gruppeintervjuer om alkohol og andre rusmidler har det vært relativt enkelt å rekruttere deltakere. Det har vært mange som meldte seg på og flere som ikke fikk plass. Rekrutteringen til denne undersøkelsen viste seg imidlertid å være langt vanskeligere enn tidligere. Informantene var rett og slett mer skeptiske. På begge skolene som var med, var det skolenes miljølærere som stod for rekrutteringen. De kjente elevene og elevene kjente dem. Denne tilliten

viste seg å være avgjørende for at informantene stilte på informasjonsmøtet. På dette møtet var informantene skeptiske, og stilte en rekke oppfølgingsspørsmål i forhold til anonymisering, publisering og ikke minst spørsmål ved hensikten med denne undersøkelsen. Flere av informantene lurte på om funnene i denne undersøkelsen på noen måte kunne bidra til å skade innvandreres omdømme og rykte.

En kan anta at informantenes markante skepsis for deltakelse kan ha å gjøre med de sterke symbolene i russetiden. Russeudress og alkohol kan for mange være sterkt sammenknyttet. Det kan være at i dette prosjektet fremstod alkoholen som svært fremtredende. I tillegg kommer informantenes usikkerhet om hva russetiden egentlig innebærer. Sagt med andre ord: informantene var usikre på hva de hadde meldt seg på når de bestilte russeutstyret. De var usikre på hvor mye russetiden ville komme i konflikt med forventninger fra foreldre, kultur og religion.

Konkrete tiltak for innvandrerungdom

Russetiden – en skikkelig norsk fyllefest?

Informantene som deltok i denne undersøkelsen gir et delt bilde på deltakelse. Guttene var relativt aktive i russetiden og rapporterer at de i grove trekk var fornøyde og hadde positive opplevelser. Jentene var mer negative og opplever i langt større grad at de var utenfor begivenhetenes sentrum. De opplevde også russetiden som en tydeliggjøring og bekreftelse på at de er ”annerledes”. De opplevde at de i liten grad kunne delta på de premissene som ligger til grunn for norsk russefeiring. Alle informantene, både jentene og guttene, kunne fortelle at de hadde flere venner og visste om mange med innvandrerbakgrunn som ikke deltok i russefeiringen. For mange fremstår russefeiringen som en ”skikkelig norsk fyllefest”. Felles for majoriteten av informantene er at de har svært restriktive holdninger til alkohol. Enten drikker de ikke, eller så drikker de lite.

Med dette som bakgrunn, er det er rimelig å spørre hvorvidt det er hensiktsmessig at skolene bør ha som målsetting å inkludere innvandrerungdom i russefeiringen. Det er grunn til å anta at det er en relativt betydelig andel innvandrerungdom som i dag ikke deltar. Hva skjer dersom disse i større grad tar del i russetiden? Russefeiringen er tross alt en feiring som, også etter norsk målestokk, må regnes som en svært så alkoholfuktig begivenhet. Er det slik at innvandrerungdom som deltar vil adoptere norsk ungdoms drikkemønster, eller vil de fortsatt opprettholde sin restriktive holdning til alkohol?

I denne undersøkelsen viser majoriteten av informantene at de opprettholder sitt avhold eller sitt restriktive alkoholkonsum på tross av at de deltar. En mer problematisk side ved russetiden er nok heller at en del innvandrerungdom som ønsker å delta, hindres i dette på grunn av feiringens tydelige fokus på alkohol. De opplever å bli ekskludert fra et avslutningsritual de gjerne ville deltatt i. Flere har i lang tid sett frem til russetiden, og gledet seg til å markere avslutningen av videregående skole. Når jentene i undersøkelsen har valgt å delta i feiringen, ender det med å bli en bekreftelse på at de er annerledes og at de ikke passer inn. De opplever med andre ord en form for utestengning, de ble ekskludert fra fellesskapet. Denne opplevelsen av utestengning er imidlertid ikke bare begrenset til innvandrerungdom, men har også vært et kjent fenomen for norsk avholdsungdom. Det som kanskje like vel skiller innvandrerungdom og avholdsungdom, er at norsk avholdsungdom nok i større grad har forberedt seg bedre på forhånd. De kjenner til forholdene og har lagt planer på forhånd. For innvandrerungdommen i undersøkelsen kommer det hele mer uforberedt, de har ikke lagt planer, de er usikre på form og innhold og blir nok derfor i større grad stående utenfor. Foreldrene deres kjenner i liten grad til hva russefeiringen innebærer. For sikkerhets skyld legger foreldrene ned et forbud mot å delta, eller de legger sterke føringer for og gir oppfordringer om å holde seg borte fra russetiden.

Innvandrerungdom en ressurs

Dersom man ønsker å snu inntrykket av russetiden som ”en skikkelig norsk fyllefest”, har man et ubrukt potensial og en betydelig ressurs i en stor gruppe innvandrerungdom med restriktive alkoholvaner. Skolene kan stimulere til at innvandrerungdom i større grad blir deltakende i russetiden, men at det foregår ut fra noe andre premisser enn hva som allerede ligger til grunn for eksisterende russetid med tung norsk drikkekultur. For å oppnå inkludering av den store majoriteten av innvandrerungdom, fordres det et tydelig fokus på de alkoholfrie arrangementene. I tillegg ville det være hensiktsmessig å møte informantenes utfordring om mer tilpasset informasjon. Mer informasjon om hva man kan forvente seg i russetiden, hva innebærer det å være på ”norsk fest”, hvordan man kan identifisere drikkepress og hvordan praktisk møte et slikt drikkepress i russetiden.

Å legge til rette for at flere innvandrerungdom kan delta i russetiden vil være hensiktsmessig ut fra to argumenter:

- Det er grunn til å anta at en rekke innvandrerungdom har lyst til å delta, men opplever at de ikke har mulighet på grunn av gjeldende drikkekultur og drikkepress.

- Økt deltakelse av innvandrerungdom vil gi flere russ som ikke drikker eller drikker lite. Dermed vil det kunne bli lettere for begge grupper å begrense eget konsum når du er sammen med flere med restriktive holdninger.

Planleggingsgrupper for fremtidige russ

Informantene i undersøkelsen etterlyser spesielt læreres informasjon og veiledning om russetiden. Kanskje vel så nyttig vil det være å dra nytte av tidligere års russ som kan komme tilbake ett år senere og oppsummere sin russetid samt å gi praktiske råd. For mange av innvandrerjentene vil det her handle om helt praktiske råd og informasjon om hva som skjer i russetiden, hvordan kan jeg delta og hvordan skal jeg snakke med foreldrene mine om dette. Behovene for jenter og gutter vil nok oftest være svært så forskjellige, og det kan derfor være hensiktsmessig å dele jenter og gutter i hver sine samtalegrupper. Likevel vil det være behov for samtaler på tvers av kjønnene og på tvers av kulturer, nettopp for å få frem forståelsen for hverandres ulike behov og ulike bakgrunn. Det handler om å legge til rette for at fremtidig russ kan snakke seriøst sammen om forventninger og deltakelse. Jo mer en har diskutert på forhånd, jo enklere vil det kunne bli å nærme seg russetiden på en informert og forberedt måte – og forhåpentligvis vil det da bli en tryggere russetid der flere elever er inkludert.

Under fokusintervjuene på slutten av russetiden ble guttene og jentene bedt om å gi råd til det neste russekullet. Diskusjonen var intens og levende. Her kommer noen av rådene:

Råd fra guttene:

- Vær med på de store landsfestene
- Bør delta på russebil, da er det lettere å komme seg rundt
- Vær forsiktig med alkohol

Råd fra jentene:

- Må planlegge i forkant hva en skal være med på
- Vær alltid sammen med klassekamerater og/eller andre du kjenner
- Ikke bruk mye penger på russetiden

Skreddersydd forebygging

Den skreddersydde forebyggingen omfatter primærforebygging som er spesielt tilpasset målgruppen. Primærforebygging er de tiltak som rettes mot hele

befolkningen eller visse grupperinger av befolkningen, eksempelvis avgrenset på bakgrunn av alder. For eksempel er den rusforebyggende opplæringen som skisseres i L-97 ment å virke primærforebyggende for elevers bruk av rusmidler. Noe av kritikken som rettes mot forebyggingskampanjer innen primærforebygging er at de ofte har vært for generelle i forhold til målgruppen. En har i for stor grad forutsatt at ett og samme forebyggingsprogram skal nå ut til alle. Dermed har en undervurdert forskjellene som eksisterer innen målgruppen i form av eksempelvis ulike kulturelle og etniske grupperinger. Behovet for å skreddersy den primære forebyggingen for ulike grupper har gjort seg gjeldende i det norske samfunnet i takt med at vi tydeligere innser at vi ikke har et homogent samfunn.

Selv om forskningen langt på vei kan dokumentere hvilke forebyggingsstrategier som gir effekt, kan en ikke uten videre rendyrke disse strategiene i en type forebyggingsprogram og tro at dette programmet dekker behovene for eksempelvis alle landets 10.-klassinger. Etnisitet, kultur og normer er eksempler på faktorer som kan skape et noe annet behov for enkelte enn for majoriteten av landets 10.-klassinger. At grupperinger innenfor målgruppen identifiseres til å ha andre behov for primærforebygging, innebærer naturligvis ikke at disse skulle ha en større risiko enn de øvrige for å utvikle et rusproblem. Vi snakker her fortsatt om primærforebygging. Målet med å skreddersy primærforebyggingen er nettopp å gjøre tilpasninger slik at subgrupper innen målgruppen "treffes" på en slik måte at de får det samme utbytte av forebyggingen som resten av målgruppen gjør.

Skreddersydd forebygging innen ulike etniske grupperinger har i lengre tid blitt gjennomført i både USA og England, der en etter hvert har gjort seg nyttige erfaringer (Schinke og Brounstein, 2002). Tenkningen med å skreddersy primærforebyggingen er ny, slik at det fortsatt er en viktig oppgave å videreutvikle strategiene slik at vi oppnår mer presis kunnskap om hvordan primærforebyggingen tydeligere kan målrettes for å nå stadig flere i målgruppen. I norsk sammenheng har vi få slike prosjekter, og trenger derfor å starte opp flere prosjekter for å videreutvikle den skreddersydde primærforebyggingen tilpasset norske behov.

Rusforebyggende gruppesamtaler

Tradisjonelt har en i de praktiske tiltakene og i forskningen forsøkt å unngå å differensiere innen primærforebyggingen for ikke å stigmatisere enkeltgrupperinger. En kan imidlertid snu på argumentasjonen og hevde at dersom en ikke skreddersyr forebygging for grupperinger med andre behov, er det i seg selv diskriminering. Når en skreddersyr rusforebyggingen, er det nettopp for at innvandrerungdom

skal kunne få utbytte av skolens rusforebyggende arbeid på lik linje med etnisk norsk ungdom.

Basert på tidligere forskning er det grunnlag for følgende oppsummering som gir argumenter for å skreddersy skolens rusforebyggende opplæring for elever med innvandrerbakgrunn.

- 1 Innvandrerungdom ser ut til å ha et annet rusmønster enn ungdom med foreldre født i Norge ved at de bruker betydelig mindre alkohol og cannabis. Når det gjelder bruk av andre illegale stoffer, ser forbruket ut til å være tilnærmet like høyt. Dette indikerer en sterk polarisering hos innvandrerungdom mellom en stor gruppe med lavt forbruk og en liten gruppe med høyt rusforbruk. En slik markant polarisering finnes ikke hos ungdom med foreldre født i Norge.
- 2 Informantene i undersøkelsen ”Innvandrerungdom, alkohol og narkotika” (Schultz, 2003) indikerer at informantene som deltok mangler en grunnleggende forståelse av fenomenet rusbruk. Deres beskrivelser virker usystematiske og tilfeldige og er preget av skremselsbilder. Når det gjelder informantenes kunnskaper om rusmidler, er det på bakgrunn av undersøkelsen ikke mulig å fastslå at innvandrerungdom med en muslimsk bakgrunn generelt har en mer unyansert faktakunnskap om rus og rusbruk enn hva etnisk norsk ungdom har. At det likevel er en slik forskjell til stede i materialet, gir grunnlag for å stille spørsmål om dette også gjelder for flere.

Hvorfor drive forebygging når så få bruker rusmidler?

For veltilpasset innvandrerungdom synes det klart at en målsetting må være at de som ikke drikker alkohol må støttes i sitt valg, og de som drikker begrenset må få støtte slik at de ikke øker sitt alkoholkonsum og utvider ruseksperimenteringen. Informantene fra videregående skole forteller i undersøkelsen (Schultz, 2003) at de utsettes for et betydelig ruspress, og peker på at nettopp dette er en årsak til at de ofte foretrekker å være sammen med innvandrer venner fremfor etnisk norske venner. For en aktiv ungdom vil familiens normer kunne komme i sterk konkurranse med behovet for og ønsket om å være integrert i etnisk norske ungdomsmiljøer der alkohol har en sentral plass.

Det synes som en klar målsetting for skolens rusforebyggende opplegg at en forsøker å opprettholde den begrensede rusbruken blant veltilpasset innvandrerungdom. For å få dette til er det nødvendig at innvandrerungdom møtes med skreddersydd forebygging. Jeg tror ikke det er tilstrekkelig å satse på at

skremselsbilder og gammel angstfylt ruskunnskap skal hindre en utvidet ruseksperimentering i en utprøvende ungdomstid. Ei heller kan en satse på at hjemmets restriktive holding til rusmidler i seg selv er tilstrekkelig.

Manglende faktakunnskap skaper myter

Når informantene forklarer hvordan en kan bli avhengig av rusmidler, avdekkes deres manglende kunnskap og til dels urealistiske beskrivelser av forholdene rundt avhengighet. De fleste svarene er innom noen av de sentrale årsaksforklaringene, men ikke på en slik måte at det gir en god forståelse av hvordan rusmidler virker. Undersøkelsen viser at informantene mangler en grunnleggende forståelse av fenomenet rusbruk. Deres beskrivelser virker usystematiske og tilfeldige og er preget av skremselsbilder.

Er vi redde for å redusere den ”gode” angsten?

Den såkalte ”gode” angsten kan lett slå tilbake i negativ retning og snarere bidra til økt rusbruk dersom ungdommen gjør seg egne erfaringer og ser at skremselsbildene viser seg ikke å holde vann. Å erstatte urealistisk angst med faktakunnskap vil gi et pedagogisk fortrinn ved at en dermed kan appellere til fornuft og logiske resonnementer fremfor ukontrollerbar angst. Gjennom kommunikasjon basert på fakta vil en kunne oppnå troverdighet og legge til rette for dialog og fremme elevenes egne refleksjoner.

Avmystifisering av rusopplevelsen

Dersom man i en pedagogisk sammenheng kan bidra til å avmystifisere selve rusopplevelsen og forventningene til alkohol, vil dette kunne redusere ungdoms ruseksperimentering. Gjennom flere undersøkelser er det vist at det er en sammenheng mellom det å ha positive forventninger til alkoholens sosiale betydning og ønsket om å drikke (Wilhelmsen og Laberg, 1996). Som et resultat av manglende faktakunnskaper skapes det lett myter og urealistiske forventninger til rusmidlene. For å avmystifisere rusmidlenes virkninger kan en gjennom dialog fokusere på ritualenes betydning, situasjonen og den sosiale situasjonen. Når rusen isoleres fra de ytre omstendighetene, fremstår ikke lenger rusmidlene som noe uforståelig og mystisk. Mystikken kan dempes når ungdommene lærer om placeboeffekt, om ritualenes og symbolenes betydning og når mystiske skremselsbilder erstattes med faktakunnskaper.

Alkohol, narkotika og seksualundervisning

I undersøkelsen som ble presentert innledningsvis oppgir om lag 50 % av elevene i videregående skole at de mener de ikke får god nok informasjon om alkohol, sex, narkotika og trafikksikkerhet (Fmr, 2003). Dette må sies å være oppsiktsvekkende høye tall. Dersom disse tallene er representative, sier altså halvparten av avgangselevne at skolen ikke informerer godt nok. Skolen leverer ikke nok kunnskap på disse viktige temaene. For en ungdom fremstår disse temaene som svært relevante, og de handler om det praktiske liv. Dette er dermed to viktige motivasjonsfaktorer som bidrar til at elevene burde være svært motivert til å lære mer om nettopp disse temaene.

Det er all grunn til å tro at dersom undersøkelsen hadde egne tall for ungdom med innvandrerbakgrunn, ville denne gruppen hatt en ennå høyere prosentandel for at de ikke visste nok om alkohol, narkotika og sex. At innvandrerungdom har mangelfull kunnskap om alkohol og narkotika antydes også i rapporten "Innvandrerungdom, alkohol og narkotika" (Schultz, 2003).

Ungdom, både etnisk norske og ungdom med innvandrerbakgrunn, utfordrer skolen til å legge opp en mer treffsikker opplæring om alkohol, narkotika og seksualundervisning.

Jeg håper denne rapporten har gitt deg nyttig bakgrunnskunnskap og innspill i arbeidet med den pedagogiske skreddersømmen. Dersom du har kommentarer og innspill, må du gjerne ta kontakt på: j.h.schultz@isp.uio.no

Lykke til!

Oslo, mars 2004
Jon-Håkon Schultz

Vedlegg 1

RUSS - 2003

Hei!

Jeg jobber som forsker på universitetet i Oslo. For å gjennomføre et forskningsprosjekt om ungdom og rusmidler trenger jeg ungdom som kan tenke seg å være med på et forskningsprosjekt. Spørsmålene vil handle om russetiden, tanker og holdninger til rusmidler, skolen og venner.

Nedenfor kan du lese mer om prosjektet.

- De som kan være med på prosjektet er elever som:
 - er født i Norge, men som har foreldre som er født i andre land
 - har muslimsk bakgrunn, har vokst opp i et muslimsk miljø
 - planlegger å delta i russefeiringen.
- Prosjektet skal gi mer kunnskap om hva ungdom tenker om rusmidler.
- Det vil bli gjennomført tre korte intervjuer og deltakerne må på forhånd gjøre noen forberedelser til hvert intervju. Intervjuene foregår i mai og juni 2003.
- Intervjuene tas opp på lydbånd for at jeg best mulig skal få med meg det som blir sagt. Når prosjektet er ferdig vil lydbåndene bli ødelagt.
- Jeg har taushetsplikt. Det betyr at jeg ikke har lov til å fortelle andre hva du har fortalt meg. Når jeg skriver en rapport om hva ungdommene har fortalt meg, skal det gjøres slik at ingen kan forstå hvem som har vært med. Informasjonen blir anonymisert slik at ingen personer kan gjenkjennes.
- Det er frivillig å delta, og du kan når som helst trekke deg ved å si at du ikke ønsker å være med.

Vennlig hilsen
Jon-Håkon Schultz

Litteraturliste

- Bakken**, Anders (1998): "Ungdomstid i storbyen". NOVA-rapport nr. 7/98.
- Berg**, Elin, (2003): "Samhandlingens monolog". Rapport nr. 1/2003, SIRUS.
- Bloor**, Michael, Jane Frankland, Michelle Thomas & Kate Robson (2001): "Focus Groups in Social Research". Sage Publications, London.
- Fmr, Forbundet mot rusgift** (2003): "Russ og Rusgift, En undersøkelse om livsstil og russefeiring blant avgangselever i videregående skole".
- Gomer**, G. og O. Olsson (1994): "Narkotikamissbruk blant invandrere". CAN-rapport nr. 41, Stockholm.
- Morgan**, David L. (1997): "Focus Groups as Qualitative Research". Sage, University paper, London.
- Norman**, Elaine & Sandra Turner (1993): "Adolescent Substance Abuse Prevention Programs". The journal of primary Prevention, Vol 14, No 1, 1993.
- Raundalen**, Magne (1993): "Jeg vil heller dø enn å begynne med narkotika – En rapport om hva ungdom tenker om narkotika". Rusmiddeldirektoratet, Oslo.
- Rugkåsa**, Marianne (1999): "Ungdom med innvandrerbakgrunn og rusmidler. Et kvalitativt studium blant Osloungdom". Forskningsrapport nr. 2 1999, Diakonhjemmets høgskolesenter.
- Schultz**, Jon-Håkon (2003): "Innvandrerungdom, alkohol og narkotika". Rusmiddletaten i Oslo, Kompetansesenter Rus.
- Schultz**, Jon-Håkon (1996): "Injiserende heroinbrukere under 20 år". Institutt for spesialpedagogikk, Universitetet i Oslo.
- Schultz**, Jon-Håkon (1998): "Stoffbrukere i Grunnskolen", Tano Aschehoug, Oslo.
- St.meld. nr. 16** (1996–97): Narkotikapolitikken. Sosial- og helsedepartementet.
- Storvoll**, E. E. og O. Krange (2003): "Osloungdom og rusmiddelbruk, Utbredelse og muligheter for forebygging." NOVA rapport 26/03.
- Trimble**, Joseph E (1995): "Toward an Understanding of Ethnicity and Ethnic Identity, and Their Relationship With Drug Use Research". I: Botvin, Schinke og Orlandi (red.): "Drug Abuse Prevention with Multiethnic Youth". Sage Publications, Inc.
- Vestel**, Viggo, Geir Moshuus, Tormod Øia og Anders Bakken (1997): "Ungdomskulturer og narkotikabruk". UNGforsk, presentert i St.meld. nr. 16 (1996–97): Narkotikapolitikken.
- Wilhelmsen**, B.U. og J.C. Laberg (1996): "Formidlerrollen har betydning". Stoffmisbruk 4796

Øia, Thormod (1993): «Mellom moské og McDonalds. Ung og innvandrere i Oslo». Ungforsk rapport 1-94.

Øia, Thormod (1998): «Generasjonskløften som ble borte: Ungdom, innvandrere og kultur». Cappelen Akademisk Forlag/NOVA, Oslo.

Innvandrerungdom trenger skreddersydd rusforebygging

I denne rapporten følger vi fire jenter og fire gutter gjennom russetiden. Selv om de alle er født i Norge og opplever seg som norske, møter ungdommene problemer i forhold til gruppepress og forventninger om fest og alkohol. Særlig jentene opplever dette som ubehagelig og vanskelig. Forskjellene fører til at de blir stående utenfor og ikke blir inkludert i russefeiringen. Jentene er klare i sine uttalelser: de ønsker rett og slett råd fra lærere slik at de på forhånd kan bli bedre forberedt på hva russetiden innebærer. Ungdommene utfordrer skolen til å ta kulturforskjellene på alvor.

Rapporten er skrevet spesielt for lærere som driver rusforebyggende opplæring i videregående skole. Tre av områdene det fokuseres på er:

- Med sin restriktive holdning til alkohol kan innvandrerungdom være en motvekt til en tradisjonelt sett alkoholfokusert russetid.
- For at innvandrerungdom lettere skal kunne inkluderes i russetiden, bør det gjøres tilpasninger for å gjøre det lettere å delta.
- For at innvandrerungdom skal kunne få utbytte av skolens rusforebygging på lik linje med etnisk norsk ungdom, er det nødvendig å skreddersy opplæringen.